

## U službi čovjeka i mira

Vojno dušobrižništvo u Hrvatskoj

*Nikola Mate ROŠČIĆ*

### *Sažetak*

*Vojno dušobrižništvo ima svoju dugu i raznovrsnu povijest. No ono je tek u 20. stoljeću zadobilo svoj institucionalni i pravni okvir unutar Katoličke crkve te je tako postalo sastavni dio sveopće evangelizacije. Ono se, bez obzira na sve političke opcije i okolnosti, uvijek nalazi u službi čovjeka i mira.*

*Autor u svom prilogu daje opći povijesni pregled vojnog dušobrižništva, od prvog spominjanja vojnih kapelana u 8. st. pa sve do naših dana. Pritom navodi brojne hrvatske vojne dušobrižnike koji su duhovno zbrinjavali hrvatske vojnike pod raznim europskim zastavama. U posebnim se poglavljima obrađuje vojno dušobrižništvo, najprije od 1918. do 1941., a potom od 1941. do 1945. godine, a u zasebnoj je točki riječ o uspostavi i ustroju vojnog dušobrižništva u samostalnoj i suverenoj Hrvatskoj državi u čijem je nastajanju ono odigralo značajnu ulogu.*

### *Uvodna misao*

Povijesni prikaz vojnog dušobrižništva u Hrvata ne postoji kao sustavno istraživanje i predstavljena tematska cjelina. Tek se usputno naide na neke osobe i događaje koji o tome govore, svjedoče. Ni ovaj prikaz nema svrhu da tu prazninu popuni, ali želi barem usput naznačiti potrebu za takvim proučavanjem. Ovim člankom želimo ponajprije predstaviti današnje stanje. A ostaje zadatak i potreba da se ovaj segment crkvenog pastoralnog djelovanja kroz minula stoljeća izučiti i predoči.

Recimo odmah: Hrvatska kroz mnoga stoljeća nije imala svoju državnu samostalnost, svoj suverenitet, pa tako nije imala ni svoju vojsku te dosljedno tomu ni svoje vojno dušobrižništvo. Povijest je naše domovine i naroda politički, a to znači i vojnički, vezana uz kraljevstva i države u čijem smo sastavu bili, pod čijom smo se krunom borili. To je Ugarska, Mletačka Republika, Austro-Ugarska Monarhija, kratko vrijeme Napoleonova Ilirija, Kraljevina Jugoslavija i Titova Jugoslavija. Samostojnog vojnog dušobrižništva nije bilo jer ga nije moglo biti. Stoga i najmanji podaci i fragmenti predstavljaju značajan prinos slaganju povijesti vojnog dušobrižništva među hrvatskim vojnicima. Pod tim vidom valjalo bi istražiti začetke vojnog dušobrižništva još u vremenima narodnih vladara, prosljediti kroz vrijeme križarskih pohoda, pa onda kroz cijelo razdoblje sukoba s Turcima, na kopnu a

posebno na moru, potom u Habsburškoj Monarhiji — sve do njenog sloma i nestanka na kraju I. svjetskog rata 1918. godine. Nije sustavno istraženo niti razdoblje od 1918. do 1941., te vrijeme NDH do svibnja 1945. Kroz cijelo razdoblje komunističke vladavine od 1945. do 1990. nije postojao nikakav oblik dušobrižništva jer je to ateističkim i protuvjerskim zakonodavstvom bilo ne samo nedopušteno nego i najstrože zabranjeno. U vrijeme Domovinskog rata i neposredno nakon njega postoji neorganizirani oblik duhovne skrbi za vojnike na ratištu, za ranjenike, prognanike i stradalnike. Istom od 1997. možemo govoriti o institucionalizaciji vojnog dušobrižništva za pripadnike Katoličke crkve u redovima vojske i policije.

### *Povijesni papirci*

Za razumijevanje vojnog dušobrižništva u cjelini pastirskog poslanja Crkve valja se, barem ukratko, prisjetiti povijesnih podataka koji nam govore o tome. Naime, dijelimo uvjerenje da je »vojno dušobrižništvo najstariji staleški pastoral unutar cjelokupnog pastorala Crkve.«<sup>1</sup> »Kao što su Židovi, Grci i Rimljani odlazili u rat sa svojim svećenicima, tako su od Milanskog edikta (313.) svećenici i đakoni vršili Službu Božju za kršćansku vojsku: svaka je legija imala svoj posebni šator za bogoslužje.«<sup>2</sup>

Uostalom, tko samo malo pozornije prelista povijest Crkve od njenih iskona pa kroz prva stoljeća, ili pak Rimski martirologij s popisom i opisom svetaca Crkve, lako će se uvjeriti da se među svetim mučenicima prvih stoljeća kršćanstva nalazi zamjetno velik broj onih koji su bili vojnici ili vojni časnici. Iako u tom razdoblju nije bilo ustanove vojnih kapelana, bilo je mnogo svetih vojnika–mučenika. Stvari se pomalo počinju mijenjati s 313. godinom i carom Konstantinom nakon njegovog proglašenja o slobodi i ravnopravnosti kršćanske vjeroispovijesti, čime prestaju progoni kršćana. To je ujedno označilo i revalorizaciju svih onih koji su podnijeli mučeništvo u prijašnjim progonima zbog kršćanske vjere. Oni se uzdižu na slavu i čast svetih mučenika. Tu su najzastupljeniji vojnici i vojni časnici jer je i njihovo mučeništvo zbog vojne službe bilo posebno javni čin. Mogli bismo nabrojiti mnoge svete mučenike–vojne iz tog vremena koji su potom postali zaštitnici vojske i raznih vidova i rodova vojne službe i vojničkog načina života.<sup>3</sup>

1 Usp.: Tomo KNEŽEVIĆ, *Katoličko dušobrižništvo vojske i policije jučer i danas*, u časopisu *Vrhbo-snensia*, god. V, br. 1, Sarajevo 2001., str. 109–138. Ova pouzdana studija donosi povijesni pregled katoličkog vojnog dušobrižništva u pojedinim europskim i neeuropskim zemljama, prikaz svih važnih crkvenih dokumenata o vojnom dušobrižništvu, posebno koncilskih i pokoncilskih. Zahvalan sam mr. Kneževiću što mi je kolegijalno i prijateljski ustupio svoj rukopis prije objavljivanja, kako se naši radovi ne bi ponavljali ili preklapali.

2 Usp.: Ph. HOFMEISTER, *Militärseelsorge*, LThK 7, str. 416.

3 Usp.: P. W. ROTH, *Soldatenheilige*, Innsbruck, Styria, 1993.; A. BARZANO, *I cristiani nell'Impero romano precostantiniano*, Milano, Ancora, 1990.; V. CECELJA, *Hrvatski vojnici*, Zagreb, 1944., str. 246–259. Štovanje svetih zaštitnika vojske i policije lijepa je tradicija koja traje sve do danas iako je u Hrvatskoj neki (čak i u crkvenim krugovima!) omalovažavaju i osporavaju. Talijanska vojna biskupija na svojoj 1. sinodi 1999. posvetila je jedno poglavlje štovanju BD Marije i svetih zaštitnika

Čini se da prvi spomen vojnih kapelana kao posebne institucije pada u prvu polovicu 8. stoljeća kad se u vrijeme Karla Čelavog govori o svećenicima i biskupima koji su određeni za službu među vojnicima: »Ce sont certains prtres ou évques spécialement choisis qui accompagnent l'armée.«<sup>4</sup> Vojni svećenici prema tadašnjim odredbama nisu smjeli nositi oružje. Oni u ratnim okolnostima mole za one koji idu na bojište, te za njih, odnosno među njima služe svetu misu i poslužuju im svete sakramente. U vrijeme Klotara nalazimo zapisano da je sv. Sulpicije bio »abbas in castris« — to jest vojni vikar.<sup>5</sup>

Srednji vijek donosi nekoliko novosti na tom području, posebno vezano uz križare i križarske ratove. Nakon što je papa Urban II. (1088. — 1099.) pozvao kršćane i kršćanske vladare Europe da se udruže u borbi »za oslobođenje svetih mjesta od nevjernika« (1095.), započelo je razdoblje križarskih ratova. U devet križarskih pohoda bilo je mnogo svećenika i redovnika koji su pratili kršćansku vojsku i vršili službu »vojnih kapelana«. Kasnije je uspostavljena i latinska hijerarhija u osvojenim područjima Bliskog Istoka koja nam se danas ukazuje kao »vojni ordinarijati« onog vremena. U to vrijeme nastaje i »jedna od najčudnijih pojava u povijesti: osnivanje vojničko-redovničkih redova.«<sup>6</sup> To su poznati redovi templara (godine 1118.), red hospitalaca (bolničara) sv. Ivana u Jeruzalemu (1120.) — kod nas zvan ivanovci, odnosno Malteški vitezovi, koji postoje i danas,<sup>7</sup> te Ordo Teutonicus ili Teutonski vitezovi (godine 1128.), osnovani za borbu i obranu od poganskih Slavena, te mnogi drugi redovi. Oni su ustrojani po pravilima redovničkog života, bili su »snažni i bogati«, njihovi članovi polagali su redovničke zavjete, ali nisu bili svećenici nego redovnička braća laici, a za njihovu duhovnu skrb brinuli su se svećenici koji nisu smjeli nositi naoružanje niti ratovati. To je primjer kako vojnički život i ustroj ne stoje u suprotnosti s mogućnošću provođenja evanđeoskog načina života. Među onima koji su promicali i propovijedali ovakav način života posebno se ističe sv. Bernard iz Clairvauxa (1090. — 1153.), poznati propovjednik za 3. križarsku vojnu u vrijeme pape Eugena III. O tome svjedoče njegova djela, napose *De laude novae militiae ad Milites Templi* (napisano između 1132. i 1136. g.).<sup>8</sup>

Na dvoru kraljeva nalazimo »kraljevske kapelane« kao osobne svećenike kralja, koji su bili izuzeti od vlasti mjesnog biskupa. Nadležnost dvorskog kapelana

vojnog života (usp.: *Primo Sinodo della Chiesa Ordinariato militare in Italia*, Roma, 1999., str. 90–92). Isto vrijedi i za katoličku vojnu biskupiju u Francuskoj koja ima svoje »patrons d' armes« (usp.: *Le livre de l'aumônier catholique*, Paris, 1992., str. 157–163). U Hrvatskoj sve pravno uspostavljene vojne kapelanije imaju svoje nebeske naslovnike i zaštitnike (usp.: *Molitvenik za katolike u oružanim snagama i redarstvenim službama Republike Hrvatske*, 3. izd., Zagreb, 2000., str. 58–103).

4 Usp.: *Le livre de l'aumônier catholique*, Paris, 1992., str. 14.

5 Isto mj., str. 14.

6 Usp.: Antonio LINAGE CONDE, *Militari, ordini*, u *Dizionario degli Istituti di perfezione*, vol. V., Roma 1978, col. 1287–1299; J.F. KELLY, *Križarski ratovi*, u *Suvremena katolička enciklopedija*, Split, 1998., str. 503.

7 Isto mj., str. 552; usp.: *Bibliotheca sanctorum*, vol. III, Roma, 1963, col. 1–41.

8 Usp.: *Bibliotheca sanctorum*, vol. III, Roma, 1963., col. 1–41.

protezala se potom na cijeli kraljevski dvor i kraljevsku vojsku. Nije li možda takav bio i status »hrvatskog biskupa« — *Episcopus Croatorum*?

Može se utvrditi i smatrati da od kraja 16. stoljeća postoji ustanova »trajnih vojnih kapelana.«<sup>9</sup> Oni prate vojne postrojbe, posebno na ratnim galijama. To vrijedi za sve vojske ondašnjih europskih kraljevstava. U ratovima protiv Turaka, na kopnu i na moru, nalazimo mnogo svećenika i redovnika koji slično kao u vremenima križarskih ratova ili propovijedanjem okupljaju vojsku ili pak izravno prate i sudjeluju na bojištima. Kao primjer ističem nama dobro poznatog franjevca sv. Ivana Kapistranskog (1386. — 1456.) i njegovo sudjelovanje u bitci za oslobađanje Grčkog Beograda 1456. protiv vojske sultana Mehmeda II. Osvajača. On je u cijelom kršćanskom svijetu poznat kao zaštitnik vojnih kapelana jer je u vrijeme pape Eugena IV. bio najpopularniji propovjednik u Europi, nazvan i »apostolom ujedinjene Europe«. Pokopan je u našem Iloku. Papa Aleksander VIII. proglasio ga je svetim 1690. i naznačio da je zaštitnik vojnih kapelana. Blagdan mu se slavi 23. listopada.<sup>10</sup> Njemu valja pribrojiti i sv. Vinka Paulskog (1580. — 1660.), koji je kao zarobljenik od gusara proveo dvije godine robijanja u Tunisu te tako dobro upoznao opasnosti i teškoće vojne i trgovačke mornarice, pa je kasnije nekoliko godina bio duhovnik i učitelj u kući generala galija, grofa de Gondija, a god. 1619. kralj ga je imenovao »aumônier général des galeres, avec les honneures et droits dont jouissent les autres officiers de la marine«.<sup>11</sup>

U kraljevstvima Francuske, Španjolske, Austrije, Nizozemske, Engleske i drugih zemalja nalazimo prisutnost i djelovanje svećenika među vojskom u vojarnama, na ratištima i posebno na ratnim galijama. Za povijest vojnog dušobrižništva među hrvatskom vojskom nezaobilazni su povijesni podaci o vojnom dušobrižništvu u carskoj i kraljevskoj Austro-Ugarskoj Monarhiji jer je kroz više od tri stoljeća hrvatska komponenta tvorila značajan dio svih oružanih postrojbi kraljevske vojske. Već od 1551. postoje »vojni generalni vikari«. Kasnije će carski dvorski duhovnici biti zaduženi za vojno dušobrižništvo. Bili su to ponajprije isusovci koji u vrijeme Leopolda I. godine 1689. dobivaju naslov »Capellanus major castrensis«<sup>12</sup> U vrijeme Karla VI. breveom pape Klementa XI. od 20. lipnja 1720. vojno dušobrižništvo je izuzeto od jurisdikcije mjesnog biskupa. Nakon dokinuća Isusovačkog reda godine 1773. pod papom Klementom XIV. nastaje nova situacija i potreba reorganizacije vojnog dušobrižništva u Monarhiji. Naime, za vrijeme Marije Terezije, a u novim okolnostima, godine 1773. briga oko vojnog dušobrižništva

9 Usp.: *Le livre de l'aumônier catholique*, Paris, 1992., str. 15.

10 Usp.: G. HOFER, *Giovanni da Capestrano. Una vita spesa nella lotta per la riforma della Chiesa*, Aquila, 1955.; C. CADDERI, *Un francescano a Belgrado, u Frate Francesco*, god. LXVI (1999), str. 9–20; Aniceto CHIAPINI, *Giovanni da Capestrano, u Bibliotheca sanctorum*, vol. VI, Roma, 1965., col. 645–654, te brojnu literaturu o njemu i njegovom životnom djelu.

11 Usp.: *Le livre de l'aumônier catholique*, Paris, 1992., str. 17).

12 Usp.: Alfred KOSTELECKY, *Militärordinariat der Republik Österreich*, u *Österreichisches Institut für Kirchenrecht*, 39. Jahrgang, Wien, 1990., str. 125–134. Posebno je vrijedan kratki povijesni pregled razvoja vojnog dušobrižništva u Monarhiji uz naznaku svih relevantnih pravnih dokumenata sve do naših dana. Autor mons. A. Kostelecky imenovan je 12. studenog 1986. za prvog austrijskog vojnog ordinarija.

se prenosi na biskupa Bečkog Novog Mjesta.<sup>13</sup> Kada je te godine biskup Heinrich Johann Kerens preuzeo jurisdikciju nad vojnim dušobrižništvom, u cijeloj je Monarhiji bilo 94 vojna kapelana i 9 vojnih superiora (dekana). Glavnina vojnih svećenika bili su redovnici, napose isusovci i franjevci, ali i pripadnici drugih redova. Razvoj događaja nakon reformi Josipa II. nije pogodio redovnicima, pa godine 1901. u vojsci Austro–Ugarske Monarhije nalazimo 134 vojna kapelana iz svjetovnog klera, a samo četiri redovnika.<sup>14</sup> U Vojnoj krajini, Galiciji, Transilvaniji i drugim područjima bilo je i grkokatoličkih, kao i pravoslavnih vojnih kapelana. Nakon okupacije Bosne i Hercegovine uspostavlja se 1882. i islamsko vojno dušobrižništvo.<sup>15</sup>

U vojarnama i vojnim utvrdama grade se i kapele ili crkve od kojih mnoge postoje i danas, kao npr. crkva sv. Ljudevita u Parizu — katedrala francuskog katoličkog vojnog biskupa sve do danas. Može se spomenuti i katedrala vojnog biskupa Austrije u Bečkom Novom Mjestu, ili tolike druge vojne crkve i katedrale vojnih biskupa širom Europe, napose na kraljevskim dvorovima. Hrvatska povijest bilježi i poznaje velik broj biskupa, kanonika, vranskih priora, svećenika i fratara koji su tijekom minulih stoljeća bili predvodnici vojske u višestoljetnim obrambenim ratovima, a time i vojni svećenici na bojištu. Dostatno je podsjetiti na priora vranskog Ivana Paližnu, biskupa Petra Berislavića,<sup>16</sup> zagrebačke kanonike Nikolu Mikaca, Blaža Gjuraka, Gašpara Granda, don Stipana Sorića, don Marka Mesića te bezbroj drugih znanih i neznanih svećenika i fratara, junaka i ratnika. Spominjem ovdje tek neka imena među mnogim vojnim svećenicima kroz minula stoljeća, i to tek kao primjer i poticaj na daljnja istraživanja, sve do pisanja sustavnog i cjelovitog prikaza.

Proučavajući povijest mog splitskog samostana sv. Frane na Obali, naišao sam na imena nekoliko fratara svećenika koji su bili »vojni kapelani«. Tako je fra Jakov Marnavić kroz punih 13 godina bio vojni svećenik mornarice u vrijeme Kandijskog rata (1645. — 1669.), te je u Kandiji podigao crkvicu sv. Nikole.<sup>17</sup> To je bio i fra Jure Gliković, gvardijan splitskog samostana sv. Frane, kojega 30. rujna 1686. nadbiskup Stjepan Cosmi imenuje vojnim kapelanom u Sinju, a od providura i izvanrednog zapovjednika vojske u Dalmaciji Pietra Valiera dobiva pohvalu i priznanje kao kapelan »bračke galije« (della galera Brazzana) zbog zasluga u borbi protiv Turaka kod Zadvarja (»sotto Duare«).<sup>18</sup> Među vojne kapelane spada i fra Anđeo Trogirani. On predvodi četu koja je trebala osloboditi Klis 1583.<sup>19</sup> To je bio od

13 Isto mj., str. 127.

14 Isto mj., str. 129.

15 Isto mj., str. 129.

16 O životu i djelu Petra Berislavića (+1520.) usp.: Joško ZANINOVIĆ, *Kako je biskup, ban i vranski prior Petar Berislavić pribavio Hrvatskoj naziv »Predzide kršćanstva«*, u *Croatica christiana periodica*, br. 33, Zagreb, 1994, str. 109–134.

17 Opširnije o tome u mojem rukopisnom djelu *Povijest samostana sv. Frane na Obali u Splitu*. Arhivska građa i svjedočanstva u Arhivu splitskog samostana sv. Frane.

18 Arhiv Samostana sv. Frane u Splitu ima te dokumente.

19 Usp.: N.M. ROŠČIĆ, *Anđelo Trogirani (Anđeo)*, u HBL, I., str. 159–160.

1650. do 1653. i kapelan prognanika u Vranjicu fra Gašpar Uljanić (Dall'Oglio, Ab Oleo).<sup>20</sup> Među vojne kapelane valja ubrojiti još i imenom nepoznate fratre splitskog samostana sv. Frane koji su tu službu kroz više godina obavljali u kliškoj tvrđavi. Valja spomenuti i fra Ivana Andreisa i njegovog brata fra Andriju Andreisa koji su 6. ožujka 1651. dobili pohvalnicu od Mihaela Malipiera jer su predvodili splitske Velovarošane i Morlake protiv Turaka u splitskom polju 27. siječnja 1651. te tom prilikom ubili ili zarobili 120 neprijatelja.<sup>21</sup> U taj niz vojnih kapelana spada i fra Bernardo Spinola koji je pet godina bio kapelan na mletačkim vojnim galijama, a kasnije dugogodišnji gvardijan i orguljaš u splitskom samostanu sv. Frane na Obali.<sup>22</sup>

U tom kontekstu povijesti hrvatskog vojnog dušobrižništva valja i ovdje spomenuti *Neobičan govor jednoga hrvatskog duhovnika održan onima koji u rat krenuše 1778.* Taj je *Hrvatski mirospis 1778.* sačuvan u osam dosad pronađenih i poznatih prijevoda, i to na njemačkom, švedskom, nizozemskom i latvijskom jeziku (što ne znači da ga nije bilo i na drugim jezicima). Taj spis svjedoči o postojanju dušobrižničke službe za hrvatske vojnike koji su se borili u sastavu Habsburške Monarhije te daje odličan primjer smjelog mirotvorstva te službe.<sup>23</sup>

Zanimljivo je i vrlo poučno da gore spomenuti mirotvorni i antiratni govor jednog hrvatskog svećenika nije usamljen slučaj jer B. Arapović u svom djelu promatra taj neobični i vrijedni istup »u kontekstu istodobne hrvatske ratne propovijedi« te donosi nekoliko imena i podataka o hrvatskim vojnim kapelanima ili vojnim propovjednicima čiji su govori »našli svoje mjesto u hrvatskoj književnosti toga vremena«. <sup>24</sup> Imena vojnih kapelana i njihova pisana djela vrijedan su prinos za povijest hrvatskog vojnog dušobrižništva koje do sada još uvijek nije sustavno istraženo niti objavljeno. Znatno udio Hrvata u vojnim postrojbama Habsburške Monarhije zacijelo je značio i znatan udio vojnih kapelana koji su te vojnike pratili i bili im dušobrižnici u mnogim ratnim pohodima diljem Europe, posebno u 30-godišnjem ratu 1618. — 1648., u brojnim ratovima za oslobođenje od Turaka, u raznim drugim ratovima Austro–Ugarske Monarhije diljem Europe, pa sve do završetka 1. svjetskog rata. Hrvatski vojni kapelani spadaju u »povijest carskoga i kraljevskoga vojnoga dušobrižništva i apostolskog vikarijata u ratu« pa bi to valjalo istražiti i obraditi.<sup>25</sup>

20 O fra Gašparu Uljaniću i njegovom djelovanju u Vranjicu objavio sam članak u časopisu *Kulturna baština*, br. 20, Split, 1990, str. 171–178.

21 Arhiv samostana sv. Frane u Splitu i moj rukopis.

22 Usp.: N.M. ROŠČIĆ, *Glazbena tradicija samostana sv. Frane na Obali u Splitu od 1600. do 1900.*, u *Arti musices*, sv. 21, br. 1, Zagreb, 1990, str. 29.

23 Usp.: Borislav ARAPOVIĆ, *Hrvatski mirospis 1778.*, Matica hrvatska, Mostar, 1999.; Cjelovit tekst tog govora objavljen je i u *Obavijestima Vojnog ordinarijata u RH*, br. 3, Božić 1999., str. 44–46; osvrt na ovu knjigu i govor napisao je mons. dr. Ratko PERIĆ, *Vojni kapelan Hrvatskoj vojsci 1778.*, u *Obavijesti Vojnog ordinarijata u RH*, br. 4, Uskrs 2000, str. 48–51).

24 Nav. mj., str. 36–47.

25 Usp.: BIELIK, Emerich, *Geschichte der k. u. k. Militär–Seelsorge und des Apostolischen Feld–Vikariates*, Wien, 1901.

Poznat je požeški franjevac Luka Ibršimović (1620. — 1698.) kao vojni svećenik i svećenik–ratnik koji priprema rat protiv Turaka za oslobođenje hrvatskih i ugarskih zemalja. Bio je više puta uhićen, zatvoren i na smrt osuđen. Izbavljen je otkupninom. Uz njegovo ime, kao nekoć uz ime Ivana Kapistrana, veže se pobjeda nad Turcima 12. ožujka 1689. kod Požege i ona iz 1691. kod Slankamena. Za njega se može reći da je za Slavoniju bio i značio ono što je na bečkom dvoru Leopoda I bio i značio njegov suvremenik, kapucin Marco d'Aviano (1631. — 1699.). On je bio glasoviti propovjednik diljem Europe, savjetnik bečkog cara, sudionik u obrani Beča 1683. i za njega se kaže da je bio »apostol, diplomat i ratnik« te kao takav kandidat da bude proglašen svetim.<sup>26</sup>

Divan primjer hrvatskog vojnog kapelana imamo u franjevcu fra Blažu Tadijanoviću iz Rastušja kod Broda (1728. — 1797.). O njemu je napisano: »Godine 1757. pošao je u Pruski rat kao kapelan narodne brodske pukovnije. Budući da su u prosincu iste godine Austrijanci zauzeli Bratislavu, a nedugo poslije toga su je opet osvojili Prusi, bilo je tom prilikom u njoj zarobljeno 17. 635 Austrijanaca, među kojima su bili mnogi Hrvati i Slavonci. Sam se p. Blaž, koji nije bio zarobljen, sažalio nad ljudima svoje krvi kojih je bilo mnogo u zarobljeništvu bez svećenika svojega jezika, te se sam predao u zarobljeništvu. Tako je s njima pošao u Kuštrin te ostao u zarobljeništvu sve do kraja rata. Nije primao nikakvu nagradu ni od pruske ni od austrijske blagajne kroz cijelo to vrijeme, već se uzdržavao od samih zarobljenika časnika i vojnika. Boraveći u zarobljeništvu, ono vremena što mu je preostalo nakon duhovnih dužnosti, posvetio je učenju francuskog jezika, kao i pisanju knjiga u korist zarobljenika. Izdao je prvi molitvenik na ilirskom jeziku pod naslovom: *Vinac cvijeta razlikoga* (Magdeburg, 1761.) i priručnik za učenje hrvatskoga i njemačkog jezika *Svašta po malo iliti složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (Troppau, 1761.).<sup>27</sup> Nažalost nije sačuvan nijedan primjerak tog prvog molitvenika za hrvatske vojnike. Uz fra Blaža Tadijanovića, E. Hoško navodi imena i drugih franjevaca, vojnih kapelana u Banskoj vojnoj krajini i slavonskom dijelu Vojne krajine koji su vršili službu od Bečkog rata pa sve do polovice 19. stoljeća. Oni nisu bili samo vojni kapelani nego i tvorci ratne, prosvjetne i nabožne literature u Slavoniji. Izrijekom se uz Tadijanovića spominje fra Josip Pavišević (1734. –1803.) sa svojim tiskanim djelima, fra Josip Stojanović (1746. — 1814.), fra Vaso Bošnjak (1743. — 1807.), fra Ivan Velikanović — također sastavljač vojnog molitvenika *Molitve koje u vrime vojske protiv Turkom ritual rimski govorit jest naredio*, tiskanog u Osiku 1788., fra Marijan Lanasović (1742. — 1812.) — također pisac molitvenika za vojnike pod naslovom *Bogomolna knjižica*, tiskanog u Budimu 1792., ali izgubljenog.<sup>28</sup>

26 Usp.: Cassiano DA LANGASCO, *Marco d'Aviano*, u *Bibliotheca sanctorum*, vol. VIII, Rom, 1967, col. 704–706.

27 Usp.: B. ARAPOVIĆ, nav. dj., str. 45–46; Usp.: F.E. HOŠKO, *Franjevačko apostolsko djelovanje u kontinentalnoj Hrvatskoj u prošlosti i sadašnjosti*, u katalogu izložbe MIR I DOBRO, Zagreb, 2000. str. 37.

28 F. E. HOŠKO, nav. mj., str. 37–38. O bio–bibliografskim podacima za još nekolicinu franjevaca koji su bili vojni kapelani za slavonske krajišnike usp.: F.E. HOŠKO, *Franjevci i knjiga za slavonske krajišnike*, u Kačić, god. XVI (Split 1984), str. 153–159.

U red hrvatskih vojnih kapelana spada također i poznati franjevac i pisac fra Filip Grabovac (1697. — 1749.). On je rodom iz Podosoja kod Vrlike u Dalmaciji, a umro je na otočiću Santo Spirito u Veneciji nakon izdržavanja kazne i zatočeništva u zloglasnom mletačkom zatvoru »Sotto i piombi«. Njegovo je djelo *Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga* (Venecija 1747.).<sup>29</sup>

U nizu poznatih hrvatskih vojnih kapelana nalazi se i fra Lovre Šitović (†28. veljače 1729.), koji je »kao vojnički kapelan predvodio naše hrvatske vojnike pri oslobođenju Imotskoga od Turaka 1717. godine«. <sup>30</sup> Bio je dijete muslimanskih roditelja, primio krštenje u Zaostrugu, postao franjevac, studirao u Italiji te radio kao profesor u Makarskoj, Šibeniku i Splitu. Napisao je *Latinsko-hrvatsku gramatiku* (1713.), *Pismu od pakla* (1717.) i druga djela. <sup>31</sup> Kad je počeo pothvat osvajanja Imotskoga, »uz fra Stipana Vrlića prvi se javio fra Lovre kao vojnički kapelan. General Mocenigo svjedoči da je fra Lovre za vrijeme juriša s križem u ruci blagoslivljao vojnike, krijepio umiruće svetim sakramentima i pokapao mrtve, a posebno svojim glasom bodrio vojnike da osvoje Tvrdavu«. <sup>32</sup> Taj je »mali Musliman i veliki fratar« kao pisac, propovjednik i vojni kapelan zaista »nepravедно zaboravljen« iako su ga »mnogi pisci smatrali pravim svecem«, pa je kao uzoran redovnik i svećenik uvršten u »Kalendar hrvatskih Božjih ugodnika«. »Njegov život i djelovanje je za svakoga nadahnuće i poticaj u borbi za 'krst časni i slobodu zlatnu', a to znači za ideale svakog suvremenog čovjeka koji se trsi oko mira i blagoslova, vjere i kulture, slobode i napretka« <sup>33</sup>

Kao vojni kapelan i mučenik spominje se u povijesti franjevačkog samostana u Zaostrugu i fra Josip Tvrtković († 1685.). Njega su ubili Turci »dok je ispovijedao bijedne kršćanske ranjenike« nakon neuspjelog pokušaja da se osvoji Norinska kula na Neretvi kod Metkovića. <sup>34</sup>

U zanimljive ličnosti među hrvatskim vojnim kapelanima svakako valja ubrojiti i dalmatinskog franjevca fra Serafina Kačića Miošića s kraja 18. i prve polovine 19. stoljeća. On djeluje u burnim vremenima propasti Mletačke Republike, Francu-

29 O fra Filipu Grabovcu i njegovom vremenu održan je u Sinju 1982. veliki znanstveni simpozij a radovi su objavljeni u zborniku *Kačić*, god. XV (Split, 1983) i god. XVI (Split, 1984). Tu se nalazi i vrlo vrijedan rad dr. fra Vicka KAPITANOVIĆA, *Franjevci kao vojni kapelani u mletačkoj vojci*, Kačić, god. XVI (Split, 1984), str. 161–191. To je vrijedan prinos za povijest vojnog dušobrižništva u Hrvatskoj. Autor također naglašava da o vojnim kapelanima u mletačkoj vojci nije uspio pronaći nikakav prikaz ni u hrvatskoj ni u talijanskoj historiografiji, pa je njegov istraživački rad prvi pokušaj, barem što se tiče Provincije Presvetog Otkupitelja i vremena mletačke vladavine u našim krajevima. Ova studija se temelji uglavnom na dokumentima iz Arhiva samostana i Provincije te Venecijanskog državnog arhiva. Usp.: B. ARAPOVIĆ, nav. mj., str. 46–47; *Opća Enciklopedija*, III, Zagreb, 1977., str. 229.

30 Usp.: Gabrijel JURIŠIĆ, *Fra Lovre Šitović i oslobođenje Imotskoga od Turaka*, u Grad na gori, br. 1 (Imotski, 2001), str. 54–56.

31 Usp.: Pavao KNEZOVIĆ, *Izdanja djela fra Lovre Šitovića*, u *Bosna franciscana*, god. VIII (Sarajevo, 2000), br. 12, str. 65–99.

32 G. JURIŠIĆ, nav. mj., str. 56.

33 Isto mj., str. 56.

34 Usp.: Karlo JURIŠIĆ, *Katolička Crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb, 1972, str. 236–237.



ske uprave u našim krajevima, sukoba i ratova za naše krajeve između Francuza i Austrijske Monarhije. Fra Serafin je najprije bio vojni kapelan Dalmatinskog pomorskog puka (1799.), a po dolasku Francuza vojni kapelan Istarskog kraljevskog bataljuna. Zajedno s poznatim i osebujnim fra Andrijom Dorotićem djeluje i kao tajni suradnik Austrije protiv Francuza, da bi potom nakon bjegova i raznih nevolja postao kapelan bersaljera u Tirolu, te na kraju pokušao dobiti mjesto vojnog kapelana za Hrvate u Varaždinu ili pak neku vojnu kapelaniju u Bosni.<sup>35</sup>

Na svoj način u ovaj spomen spada i hrvatski dominikanac, Korčulanin Vinko Paletin (1508. — 1571.). Kao izdanak ugledne obitelji iz Korčule najprije je bio pomorac, potom desetak godina vojnik u sastavu španjolskih osvajačkih postrojbi na Jukatanu u Meksiku 1530. godine, da bi nakon toga ušao u Dominikanski red u Ciudad Méxicu i kao svećenik napisao djelo *Rasprava o pravu i opravdanosti rata što ga španjolski vladari vode protiv naroda Zapadne Indije* (1599.).<sup>36</sup>

Povijest hrvatskog vojnog dušobrižništva sve do sloma i nestanka Austro-Ugarske Monarhije sastavni je dio sustavne i organizirane nazočnosti i djelovanja svećenika u postrojbama carske i kraljevske vojske. Pritom valja spomenuti da je osnutkom domobranstva na temelju Austro-ugarske nagodbe 1867. i Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868.<sup>37</sup> nastao i zasebni odjel hrvatskog vojnog dušobrižništva (Superiorat) za hrvatske domobrane. Njihova nazočnost i dušobrižnička služba od neprocjenjive su vrijednosti na bojištima u vrijeme 1. svjetskog rata. Ta povijest hrvatske komponente vojnog dušobrižništva u carskoj i kraljevskoj vojsci, a koja obuhvaća veliko razdoblje od 16. stoljeća pa do 1918. godine, još nije sustavno istražena niti napisana.

### *Vojno dušobrižništvo od 1918. do 1941.*

Katoličko vojno dušobrižništvo u razdoblju od 1918. do 1941. godine također se može smatrati neistraženim, vrlo zamršenim i složenim političko-pravnim pitanjem koje je zadiralo u cjelokupne odnose Katoličke crkve i Kraljevine Jugoslavije. Dostatno je podsjetiti na nastojanja katoličkih biskupa da se sklopi konkordat te time regulira i pitanje vojnog dušobrižništva. »Prvi nacrti (iz 1921. i 1923. godine) bili su odbačeni, a konkordat neprestano odgađan. U međuvremenu su uređeni odnosi između države i Srpske pravoslavne crkve, te države i židovske zajednice (1929.), potom između države i islamske vjerske zajednice, kao i odnosi s evangelističkim kršćanskim crkvama (1930.). Istodobno je Katolička crkva u tisku označivana kao neprijatelj Jugoslavije kojega treba uništiti, a ne pomagati.«<sup>38</sup> Na-

35 Usp.: Vicko KAPITANOVIĆ, *Hrvatska Crkva pod francuskom vlašću*, u *Croatica christiana periodica*, br. 33, Zagreb, 1994, str. 135–156, posebno bilješka br. 44, str. 146.

36 Ovo djelo je 1994. objavljeno i u hrvatskom prijevodu. Usp.: August KOVAČEC, u *Croatica christiana periodica*, br. 33, Zagreb, 1994, str. 165–169.

37 Usp.: S. PAVIČIĆ, *Domobranstvo*, u *Hrvatska enciklopedija*, sv. V, Zagreb, 1945, str. 192–193.

38 Usp. Ante MATELJAN, u Proslavu za knjigu *Alojzije Stepinac, Propovijedi, govori, poruke* (1934. — 1940.), Zagreb, 2000., str. XIX.

crt konkordata iz 1935. bio je u Vatikanu potpisan, ali nikada ratificiran od Narodne skupštine i Senata Kraljevine Jugoslavije u Beogradu. »Tada je, međutim, krenula žestoka kampanja protiv Konkordata, predvođena od Srpske pravoslavne crkve i protukatoličkih liberalnih krugova. Prednjačio je srpski patrijarh Varnava (Rosić), koji je optužio vlasti da su 'napravili ugovor s crnom internacionalom da su udarili i izdali Srpsku crkvu, posljednji bedem srpstva', te se prijeti izopćenjem svima koji budu u skupštini glasovali za konkordat. U Beogradu su organizirane velike demonstracije protiv konkordata, u koje su se umiješali i komunisti, pod vodstvom Milovana Đilasa.«<sup>39</sup> »Član 31. tog konkordata predviđao je stvaranje vojnog ordinarijata, a imenovanje vojnog biskupa pripadalo je dogovoru vlasti i Svete Stolice. Za reguliranje cjelokupne problematike trebao je poslužiti posebno izrađeni statut načinjen po uzoru na Poljsku i Njemačku.«<sup>40</sup>

Nema dvojbe da su te stvari znatno utjecale na nesređeno stanje u vojnom dušobrižništvu. Stvari su se počele nešto mijenjati i glede vojnog dušobrižništva kad je 1. rujna 1939. Beograd bio prisiljen sklopiti sporazum kojim je stvorena Banovina Hrvatska. To se razabire iz nekoliko stavova i zaključaka ondašnje Biskupske konferencije katoličkih biskupa. Istom 1939. zagrebački nadbiskup i predsjednik Biskupske konferencije dr. Alojzije Stepinac biva predložen za obnašanje i službe »vojnog vikara« — *vicarius castrensis* u slučaju mobilizacije i ratne opasnosti, pa se stvari oko dušobrižništva u vojsci pomiču s mrtve točke. Trebalo je to učiniti jer je ratno stanje već bilo na pomolu. On će to i postati Reskriptom Svete Stolice iz godine 1940., a prema važećem Kodeksu crkvenog prava iz 1917. godine te drugih dokumenata Svete Stolice u svezi s vojnim dušobrižništvom u Italiji, Njemačkoj, Poljskoj, Francuskoj i drugim državama.<sup>41</sup>

Tako je na zasjedanju BK u siječnju 1939. zaključeno da se od Svete Stolice zatraži *sanatio in radice* za sve brakove koji su sklopljeni pred vojnim svećenicima od 1924. godine, a bez odobrenja mjesnog Ordinarija — budući da je dokidanjem Vojnog vikarijata 1932. prestala jurisdikcija katoličkim vojnim svećenicima.<sup>42</sup> Iz tih zaključaka se nedvojbeno razabire da je stanje u službenom vojnom dušobrižništvu, odnosno u vojsci bilo kaotično, neriješeno, mučno.

Kada je na zasjedanju BK u listopadu 1939. nastala rasprava o moralnom stanju vojske, došlo se do nekoliko zaključaka koji opet jasno govore o teškoćama:

- moralno stanje vojske je vrlo nisko: pijanstvo, kletve (psovke) i razuzdanost su veoma prisutne;
- ubitačan je primjer oficira i podoficira koji kletvom i izrugivanjem svega što je sveto ruše vjeru u mladim vojnicima;
- ne dopušta se vojnicima niti jednom mjesечно da idu na svetu misu. Nemaju kapele u vojarnama;

39. Isto mj., str. XIX.; usp.: Ivan MUŽIĆ, *Katolička crkva u Kraljevini Jugoslaviji. Politički i pravni aspekti konkordata između Svete Stolice i Kraljevine Jugoslavije*, Split, 1978.

40. Usp.: T. KNEŽEVIĆ, nav. mj., str. 117–118.

41. *Arhiv BK* — Jesensko zasjedanje od 7. do 9. rujna 1940. Zahvaljujem p. dr. Celestinu Tomiću, velikom proučavatelju i poznavatelju života i djela bl. Alojzija Stepinca, na pomoći kod prikupljanja ovih dokumenata.

42. *Arhiv BK* — uz navedeno zasjedanje.

- tražit će se od Ministarstva za vojsku da se uvedu činovi i uniforme za vojne svećenike, da ih bude dovoljan broj i da se omogući dostatan broj kapelica;
- tražit će se da se u oficirskim i podoficirskim školama predaje vjeronauk;
- tražit će se da vojna oblast bdije nad komunističkom propagandom u vojsci;
- u slučaju rata ili mobilizacije tražit će se od Svete Stolice posebne ovlasti te da ista imenuje vojnog vikara<sup>43</sup>.

Stepinac u svojstvu predsjednika BK godine 1940. traži od tadašnje vlasti da svaka vojna jedinica mora imati poljsku kapelu, odijelo i sve potrebne stvari za vršenje Službe Božje, kao i to da se rezervnim vojnim svećenicima uredi njihovo pravno stanje.<sup>44</sup> Stalnih vojnih svećenika bilo je 21, honorarnih (povremenih) 48, a mobiliziranih 200.

Dopisom od 14. svibnja 1940. Stepinac se tuži Ministru vojske i mornarice zbog prostačkih ispada pojedinih oficira na račun rimskog pape, dr. Mačeka, hrvatske kulture itd.<sup>45</sup>

U ime katoličkog episkopa, a slijedom dopisa Ministarstva vojske i mornarice od 9. svibnja 1940. u kojem se govori o sistematskom i planskom radu *Hrišćanske zajednice mladih ljudi iz Amerike*, Stepinac prosvjeduje protiv njihova rada među rimokatoličkim vojnicima.<sup>46</sup> O istom predmetu 11. lipnja daje se mišljenje po kojem spomenuta Zajednica ne pruža s religijskog stajališta ništa što već ne bi mogla pružiti svaka od priznatih kršćanskih religija u Jugoslaviji. Katolički moral naglašava patriotske dužnosti. Katolička religija je religija svete radosti. Pravu vedrinu duha i dobro raspoloženje steći će katolički vojnik istom onda kad vidi da mu kruh vjerskih istina lomi domaći svećenik, a ne strani predavač koji ne pozna vjerskih istina. Zašto bi vojsci predavali strani propovjednici kad oni imaju svoje vojne svećenike iz priznatih vjeroispovijesti?<sup>47</sup>

Dakle, i u Kraljevini Jugoslaviji je dr. Alojzije Stepinac kao predsjednik BK neko vrijeme vršio službu vojnog vikara — *vicarius castrensis sine titulo*, budući da nije postojao konkordat koji te stvari pravno regulira. Nakon raspada Jugoslavije Sveta Stolica je 20. siječnja 1942. ponovno imenovala nadbiskupa Stepinca vojnim vikarom *sine titulo* u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Sliku vojnog dušobrižništva u Kraljevini Jugoslaviji možemo dobiti i samim popisom vojnih svećenika, napose njihovim razmještajem — kako to nalazimo u *Općem šematizmu* iz 1939. godine. Tu se navode imena slijedećih vojnih svećenika: dr. Ivan Pindulić, viši vojni svećenik u Zagrebu; Anto Dujmušić, vojni svećenik u Bitolju; Ignac Marinčić, viši vojni svećenik; Ljubomir Nikolić, viši vojni svećenik u Ministarstvu vojske; Nikola Fantela st., viši vojni svećenik u Hercegovnom kod Štaba Komande Boke Kotorske; Mate Hailo, vojni svećenik u Skoplju; Josip Kraljić, viši vojni svećenik Kraljevske Mornarice u Đenoviću; Pavao Kraljić, viši vojni

43 *Arhiv BK* — zasjedanje od 24. do 27. listopada 1939.

44 *Arhiv BK* — br. 153 i 154/1940.

45 *Arhiv BK* — br. 107/1940.

46 *Arhiv BK* — 106/1940.

47 *Arhiv BK* — br. 111/1940.

svećenik u Novom Sadu; Ivan Maračić ml., viši vojni svećenik u Ljubljani; Marcel Dubravica vojni svećenik u Podgorici; Anton Ronko, vojaški duhovnik u Kragujevcu; Fran Jeraj, vojni kurat; Martin (Davorin) Medved, vojni kurat u Štipu; Ivan Kotnik, viši vojni svećenik u Beogradu; Ante Adić, vojni svećenik u Beogradu; Anton Dejak, vojni svećenik u Nišu; Toma Moskatelo, vojni svećenik u Zaječaru; Krsto Silov, vojni svećenik u Prištini.<sup>48</sup>

Iz razmjestaja vojnih svećenika postaje vidljivo da ih u hrvatskim krajevima zapravo uopće nije ni bilo, osim jednog u Zagrebu. Kako se rješavalo pitanje njihovog postavljanja i crkvene jurisdikcije, također je nejasno. Razumljiva je stoga briga i nastojanje Biskupske konferencije iz 1939. da se nešto poduzme glede uređenja tadašnjeg vojnog dušobrižništva.

### *Vojno dušobrižništvo od 1941. do 1945.*

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1941. do 1945. postojalo je organizirano vojno dušobrižništvo. O tome možemo ovdje navesti samo nekoliko podataka. Prema *Zakonskoj odredbi o podjeli ministarstva hrvatskog domobranstva* od 9. kolovoza 1941. u djelokrug I. Odjela Upravnog stožera ministarstva hrvatskog domobranstva spadaju i *poslovi vojničkih dušobrižnika*.<sup>49</sup>

U listopadu 1941. poglavnik Ante Pavelić imenuje za prvog vojnog vikara u NDH popa Stipu pl. Vučetića, a za njegova zamjenika vlč. Vilima Cecelju. To je učinio bez konzultacije i dopuštenja zagrebačkog nadbiskupa dr. Stepinca. Iako je tako bilo, nadb. Stepinac nije htio praviti razdor, pogotovo stoga što su ta dva imenovana svećenika bili dobri svećenici i on ih je dobro poznao, pa ih je u toj službi i on potvrdio.<sup>50</sup> U travnju 1942. svi poslovi iz Osobnog odjela prelaze u djelokrug Dušobrižničkog odsjeka u sastavu Glavnog stožera domobranstva. Na čelu Dušobrižničkog odsjeka je pročelnik koji je izravno podređen glavaru Glavnog stožera domobranstva. U djelokrug Odsjeka spadali su svi osobni poslovi, očevitost, prijedlozi za imenovanja, udjelbe, promaknuća, umirovljenja i odlikovanja djelatnih, pričuvnih i umirovljenih dušobrižnika te vođenje sposobnika tih dušobrižnika. Odsjek daje smjernice za duhovni odgoj i dušobrižnički rad u hrvatskom domobranstvu i za suradnju na narodnom i prosvjetnom području<sup>51</sup>.

Dušobrižnički je odsjek bio nadležan za primanje svećenika u trajnu djelatnu službu. Pričuvni domobranski dušobrižnici, kad su pozvani na vježbu, dobivali su plaću satnika. Dušobrižnici islamske vjere dobivali su plaću satnika samo u slučaju kad su završili islamski bogoslovni fakultet. Briga oko dušobrižništva u postrojbama i ustanovama rješavala se primanjem u Hrvatsko domobranstvo i honorarnih

48 Usp.: Krunoslav DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939., passim.

49 Usp.: *Narodne novine*, br. 99/11, kolovoza 1941.

50 *Arhiv Postulature* DO 50/10 i 39; A. BENIGAR, *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal*, 2. izd., Zagreb, 1993., str. 340.

51 Usp.: *Vjesnik naredaba i zapovijedi*, br. 14/8, travanj 1942. Zahvaljujem gosp. Milanu Pojčiću iz Hrvatskog državnog arhiva na posredovanju prilikom prikupljanja ovih podataka.

dušobrižnika. Honorarni svećenici u vojsci dobivali su od 1. rujna 1941. mjesečnu nagradu od 500 kuna, a od 1. ožujka 1943. 1000 kuna.<sup>52</sup>

Kada je zakonskom odredbom od 21. siječnja 1943. Ministarstvo domobranstva preimenovano u Ministarstvo oružanih snaga NDH,<sup>53</sup> došlo je do preustroja cijelog Ministarstva, pa tako i vojnog dušobrižništva.<sup>54</sup> Prema čl. 64. određuje se i opisuje djelokrug i nadležnost »Vojnog duhovništva« ovako:

*»Vojno duhovništvo je ustanova Ministarstva oružanih snaga, koju sačinjavaju vojni duhovni glavari sa svim vojnim duhovnicima svake zakonom priznate vjeroizpoviesti. Vojni duhovni glavari su u vjerskim pitanjima izvjestitelji izravno podređeni ministru oružanih snaga. U djelokrug vojnog duhovništva spada: skrb za vjerski odgoj svih pripadnika oružanih snaga; vjerska obuka u vojnim školama i četnim jedinicama; vršenje bogoštovnih čina u svim vojnim postrojbama; obavljanje svih poslova koji se odnose na osobna pitanja vojnih duhovnika; matičarstvo nestalih, poginuli i umrlih pripadnika oružanih snaga; skrb za vojnička groblja. Poslove vojnog duhovništva obavlja Ured vojnog duhovništva. Unutrašnji rad Ureda vojnog duhovništva uređuje se posebnim propisnikom, koji izdaje ministar oružanih snaga. Uredom vojnog duhovništva upravlja pročelnik, koji je viši stožerni častnik.«*

Ovako preustrojeno »Vojno duhovništvo« počelo je djelovati od 1. srpnja 1943. godine.<sup>55</sup>

Naredbom ministra oružanih snaga od 20. listopada 1943. (Ustr. br. 5440) o raspodjeli poslova u Ministarstvu oružanih snaga *Vojno duhovništvo* bilo je preimenovano u *Vojno-duhovnički odjel*, i to u sklopu Osobnog ureda. Nadležnosti i zadaće vojnih duhovnika su iste kao već netom nabrojene. A čl. 67. određuje:

*»U sastavu MINORS-a postoje vojni glavari svih priznatih vjeroizpoviesti koji su, kao izvjestitelji u vjerskim pitanjima, izravno podređeni i za svoj rad podređeni ministru i zapovjedniku oružanih snaga.*

*Vojni glavari vjera samostalno upravljaju vjerskim poslovima, te u tom pogledu mogu, u granicama ovlasti, koje im je dao ministar i zapovjednik oružanih snaga, samostalno izdavati postrojbama oružanih snaga odnosne naloge. Za obavljanje vjerskih poslova imaju vojni glavari vjera vojne duhovnike odnosnih vjeroizpoviesti u službi u vojno-duhovničkom odjelu.*

*Pri rješavanju važnih pitanja iz djelokruga vojno-duhovničkog odjela, koji nemaju vjerski značaj, pribavlja pročelnik vojno-duhovničkog odjela prethodno mišljenje odnosnih vojnih glavara vjera. Ta mišljenja treba uvažavati, u koliko se ne kose s obćim vojnim probitcima oružanih snaga«*

52 Usp.: *Vjesnik naredaba i zapovijedi*, str. 146.

53 Usp.: *Narodne novine*, br. 17, od 22. siječnja 1943.

54 Naredba ministra oružanih snaga od 6. travnja 1943. Ustr. br. 394 o raspodjeli poslova u Ministarstvu oružanih snaga — *Prilog Vjestnika MINORS-a* — naredbe br. 24/1943.

55 Usp.: *Vjesnik MINORS-a*, naredbe, str. 600.

Posljednji preustroj MINORS-a u NDH bio je krajem 1944. Tada je Vojno-duhovnički odjel preimenovan u *Vojno-duhovnički ured* i to u skupini B Upravnog stožera.

Nemamo potpune popise i biografije vojnih svećenika koji su bili u stalnoj, pričuvnoj ili honorarnoj, domobranskoj i ustaškoj službi u vrijeme NDH, odnosno tijekom 2. svjetskog rata. Poznati su nam više njihovi smrtopisi i sudbopisi, nego životopisi!<sup>56</sup> Kroz čitavo razdoblje trajanja NDH službu vojnog vikara — *vicarius castrensis sine titulo* obnašao je zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac, uz sve poteškoće koje su postojale na tom području. Zbog te svoje službe na koju je imenovan od Svete Stolice i koja je bila vezana uz njegov položaj zagrebačkog nadbiskupa i predsjednika BK, 1946. je bio suđen. U obrazlaganju presude Stepincu između ostalog je rečeno:

»... *Stepinac se prihvaća i dužnosti vojnog vikara sine titulo Paveličeve kvislinske vojske, čime zauzima i vojni položaj u izdajničkoj Paveličevoj vojnoj organizaciji. Svojim zamjenicima imenuje ustaše-svećenike Stipu Vučetića i Vilima Cece-lju...*«<sup>57</sup>

Na tu optužbu Stepinac je pred sudom u Zagrebu 3. X. 1946. odgovorio:

»*Kao teški zločin pripisuje mi se vojni vikarijat. Pitao me je predsjednik suda nisam li smatrao izdaju Jugoslavije dok sam u toj stvari stupio u vezu sa Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ja sam bio vojni vikar i za bivše Jugoslavije. Nastojao sam pitanje vojnog vikarijata urediti kroz 8 do 9 godina. No nije došlo do definitivnog rješenja. To je pitanje konačno bilo uređeno u Jugoslaviji i konkordatom koji je stvoren teškom mukom, svečano ratificiran u parlamentu, da onda propadne na ulicama beogradskim.*

*Kad je rat Jugoslavija–Njemačka bio pri kraju, ja sam morao pružiti duhovnu pomoć i ostacima vojnika katolika bivše Jugoslavije i novostvorene Nezavisne Države Hrvatske. Ako je, dakle, država propala, a vojska ostala, morali smo pogledati tu situaciju.*«<sup>58</sup>

Završetak 2. svjetskog rata u svibnju 1945. i suđenje nadb. Alojziju Stepincu označavaju ujedno završetak svakog oblika vojnog dušobrižništva u komunističkoj Jugoslaviji sve do njenog raspada i nestanka 1990. godine. *Protokol* o odnosima između Vatikana i SFRJ iz 1966. nije ni dotaknuo pitanje o vojnom dušobrižništvu.

56 Dostatno je prolistati obilnu literaturu o svećeničkim žrtvama za vrijeme 2. svj. rata i poraća, popise i opise u knjigama dr. Jere JAREBA, dr. Vinka NIKOLIĆA, dr. Ive OMRČENA, gosp. Ante BELJE, dr. Stjepana KOŽULA, dr. fra Petra BEZINE, don Ante BAKOVIĆA, dr. Augustina FRANIĆA, dr. fra Andrije NIKIĆA, fra Marijana KARAULE i dr. U tim djelima se nalaze imena i sudbine brojnih vojnih svećenika iz tog vremena.

57 Usp.: L. ZNIDARČIĆ, *Alojzije Stepinac*, Zagreb, 1998., str. 45.

58 Usp.: A. BENIGAR, *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal*, 2. izd., Zagreb, 1993., str. 538; J. BATELJA–C. TOMIĆ (pripremili), *Alojzije kardinal Stepinac, nadbiskup zagrebački — Propovijedi, govori, poruke (1941–1946)*, Zagreb, 1996., str. 283.

U svemu dosad iznesenom, a što su tek fragmenti za sustavnu obradu ovog pitanja, govor je tek o ustrojbenim oblicima vojnog dušobrižništva, a ne o njegovom sadržaju, te duhovnom, pastoralnom, kulturnom, odgojnom značenju. Smatram da je u domobranstvu ono bilo dobro prihvaćeno i da je imalo svojih veoma pozitivnih rezultata. Možda kao mali odraz i potvrdu toga nalazimo u tekstu koji nosi naslov: *Bogoljublje i vjerski odgoj hrvatskog domobranskog starješine*, gdje se kaže:

*»Svaki hrvatski domobranski starješina prije svega i sam mora biti čudoredno i vjerski odgojen, pa će tek onda moći i znati poštivati i štiti vjerske osjećaje i običaje kako svojih drugova, tako i svojih mlađih i podređenih.*

*Kako u redovima hrvatskih domobranskih starješina, tako u redovima domobranstva i u cjelokupnoj hrvatskoj oružanoj sili, mora vladati potpuna vjerska snošljivost, ljubav i sloga jer, svaki Hrvat nam je mio, koje vjere bio. Nitko, a kamo li hrvatski domobranski starješina, ne smije se stiditi svoje vjere, a još manje iz nekih materijalnih i inih razloga istu napustiti. Ovakav čin ne odaje samo slabo razvijeni osjećaj i odgoj, već i nečist značaj, pokvarenu dušu, kukavičluk i ostale poroke koji nisu dostojni jednog čovjeka, a kamo li jednog vojnog starješine. Svakom čovjeku, a osobito hrvatskom domobranskom starješini, moraju biti vjera i domovina iznad svega. Vjera i domovina njegove su najveće svetinje, za koje mora raditi, živjeti i umrijeti. Bilo u ropstvu, bilo u najtežim trenucima, on mora živjeti za svoju vjeru i domovinu. Snašlo ga u životu bilo što, on je mora s ponosom ispo-vijedati od rođenja do groba.«<sup>59</sup>*

### *Sadašnje vojno dušobrižništvo u Hrvatskoj*

Slom i raspad SFRJ, plebiscitarno opredjeljenje Hrvata za slobodu i demokraciju, prvi slobodni izbori u svibnju 1990., konstituiranje višestranačkog Hrvatskog državnog sabora 30. svibnja 1990., donošenje novog i prvog Ustava Republike Hrvatske 22. prosinca 1990., referendum o osamostaljenju i suverenitetu Hrvatske 19. svibnja 1991. te proglašenje Hrvatske samostalnom i suverenom državom 25. lipnja 1991., međunarodno priznanje suverene države Hrvatske i primitak Hrvatske u članstvo UN 22. svibnja 1992. te uspostava demokratske vlasti u Hrvatskoj, označuju u svakom pogledu jedno novo poglavlje naše cjelokupne povijesti. Nažalost sve je to povezano i s teškim zbivanjima koje jednim imenom nazivamo DOMOVINSKI RAT 1991. — 1995.

To ratno stanje, prije negoli demokratske promjene, iziskivale su od Katoličke crkve u Hrvatskoj stvaranje »novog vojnog dušobrižništva«. Nemili događaji ponukali su predsjednika Hrvatske dr. Franju Tuđmana da u svom pismu od 24. rujna 1991. upućenog uzoritom kardinalu Franji Kuhariću, nadbiskupu i predsjedniku HBK, zamoli: »Zato Vas, uzoriti gospodine kardinale, kao Predsjednik Republike Hrvatske molim, imenujte što prije VRHOVNOG DUŠOBRIZNIKA HR-

59 Usp.: Josip MAREVIĆ, *Duhovni odgoj i obće-stručna naobrazba hrvatskog domobranskog starješine*, Zagreb, 1942., str. 13–14.

VATSKE VOJSKE ili: VRHOVNOG DUŠOBRIZNIŠTVA OBRAMBENIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE, sa sjedištem u Zagrebu.«<sup>60</sup>

BK je odredila i povjerila tu zadaću tada pomoćnom zagrebačkom biskupu Mons. Jurju Jezerincu. U biskupijama su također imenovani koordinatori vojnog dušobrižništva. Tijekom ratnih godina (od 1991. do 1995.) na različite načine skrbr oko vojnika, prognanika, stradalnika rata vodilo preko 150 svećenika. Izvannjski prepoznatljivi čin vojnog dušobrižništva očituje se kroz godišnje nacionalno vojno hodočašće u Mariju Bisticu od listopada 1993. (blagdan Kraljice sv. Krunicce), te sudjelovanje na međunarodnim vojnim hodočašćima u Lurdu od svibnja 1993.

Nakon sretno okončanog Domovinskog rata, u ozračju mira, pristupilo se normalnoj uspostavi i organizaciji vojnog dušobrižništva prema zakonima i načelima Katoličke crkve i prakse demokratskih država.<sup>61</sup> Temeljni dokument je svakako *Ugovor o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske* sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske. Ovaj Ugovor u ime Sv. Stolice potpisao je papinski nuncij u Hrvatskoj Mons. Giulio Einaudi i dr. Jure Radić za Republiku Hrvatsku u Zagrebu 19. prosinca 1996.<sup>62</sup> Na snagu je stupio izmjenom ratifikacijskih dokumenata u Vatikanu 9. travnja 1997.

Temeljem ovog Ugovora, a prema smjernicama Apostolske konstitucije o duhovnoj skrbi za vojnike *Spiritali Militum Curae* pape Ivana Pavla II. od 21. travnja 1986.,<sup>63</sup> pristupilo se sustavnom utemeljenju Vojne biskupije u Hrvatskoj za potrebe katoličkih vojnika i redarstvenika. Bulom pape Ivana Pavla II. od 25. travnja 1997. osnovan je Vojni ordinarijat u Hrvatskoj.<sup>64</sup> Istog dana potpisana je i Bula pape Ivana Pavla II. o imenovanju prvog vojnog biskupa — ordinarija u osobi mons. Jurja Jezerinca, koji je do tada bio naslovni biskup strumnički i pomoćni biskup zagrebački.<sup>65</sup> Nakon toga je uslijedila izrada *Statuta Vojnog ordinarijata u Republici Hrvatskoj* koji je svojim Dekretom br. 764/98 od 22. rujna 1998. potvrdila

60 Usp.: *Obavijesti Vojnog ordinarijata*, br. 3, Božić 1999., str. 8. Premda još uvijek nema cjelovitog prikaza o djelovanju vojnih svećenika tijekom Domovinskog rata, uputio bih na rad Vine MIHALJEVIĆA, *Integracijsko djelovanje vojnih kapelana*, u Društvena istraživanja, Zagreb, god. X (2001), br. 1–2, str. 61–84. Autor se posebno oslanja »na iskustvo vojnih kapelana s vinkovačko–vukovarske te na iskustvo vojnih kapelana s livanjske bojišnice koji su djelotvorno organizirali pastoral vojnika« (str. 62).

61 O crkvenopravnim okvirima vojnog dušobrižništva općenito vrijedan prikaz nalazi se u već navedenoj studiji T. KNEŽEVIĆA, str. 126–135. Crkveno–pravne aspekte novog vojnog dušobrižništva u Hrvatskoj obradio je prof. dr. Matija BERLJAK, *Zakonodavstvo o Vojnom ordinarijatu u Hrvatskoj*, u *Bogoslovska smotra*, god. LXIX (Zagreb, 1999), br. 4, str. 519–533. Magistralni komentar Ugovora o vojnom dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi u Republici Hrvatskoj izradio je Msgr. dr. Nikola ETEROVIĆ, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Zagreb, 2001., str. 53–58 (tekst Ugovora na talijanskom i hrvatskom jeziku) te str. 263–293 (komentar).

62 Tekst Ugovora, kao i sve slijedeće isprave u svezi Vojnog ordinarijata, objavljene su u knjizi *Dokumenti o Vojnom ordinarijatu u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 1999. u izdanju Vojnog ordinarijata u RH. Tekst Ugovora, str. 17–21.

63 Usp.: *Dokumenti*, str. 9–15

64 Usp.: *Dokumenti*, str. 22–23.

65 Usp.: *Dokumenti*, str. 24–26.



Kongregacija za biskupe.<sup>66</sup> Potom je izrađen *Pravilnik o ustrojstvu i djelovanju Vojnog ordinarijata u Republici Hrvatskoj* (pregledan i odobren od Svete Stolice), koji su 3. prosinca 1998. svečano potpisali msgr. Josip Bozanić, predsjednik Hrvatske biskupske konferencije, ministar obrane Pavao Miljavac i ministar unutrašnjih poslova Ivan Penić.<sup>67</sup> Tim činom je formalno–pravno bilo dogotovljeno sve bitno što se tiče uspostave i djelovanja Vojnog ordinarijata. Pismom Sv. kongregacije za sakramente i bogoštovlje br. 2822/99/L odobren je i time proglašen naslov zaštitnice Vojnog ordinarijata u Hrvatskoj: *Blažena Djevica Marija — Gospa Velikog Hrvatskog Krsnog Zavjeta* (svetkovina koja se slavi 5. kolovoza).<sup>68</sup> Valja posebno istaknuti i naglasiti da je Vojni ordinarijat u RH prema gore spomenutim dokumentima podjednako nadležan za dušobrižništvo u vojsci kao i u policiji, što nije slučaj u svim drugim zemljama koje imaju vojne ordinarijate.

Uz gore navedene službene i javne dokumente o Vojnom ordinarijatu valja spomenuti i dokument koji nosi naslov *Ustroj Vojnog ordinarijata u RH*, koji nije tiskom objavljen, budući da nosi oznaku »vojna tajna«. A na temelju svega toga izrađuju se *Naputci*, u kojima se do u tančine razrađuje sve ono što se odnosi na djelovanje Vojnog ordinarijata, odnosno vojnih kapelanija, a što također spada u dokumente koji se ne objavljuju.

Na temelju svih tih dokumenata kanonski je osnovano trideset vojnih kapelanija, svaka sa svojim titularom/zaštitnikom i sasvim određenom vojnom ili policijskom postrojbom u kojoj djeluje.<sup>69</sup> Stalnih vojnih kapelana sada ima 18, a povremenih 4, a uz njih djeluje i 17 pomoćnika vojnih kapelana<sup>70</sup>. U uredu Vojnog ordinarijata uz vojnog biskupa djeluju još i generalni vikar, pastoralni vikar, kancelar, ekonom i tajnik. K tome uz Vojni ordinarijat djeluje i Odjel za potporu Vojnom ordinarijatu.

Ako bismo htjeli opisati smisao i sadržaj vojnog dušobrižništva, smatram da je to prikladno izrazio vojni biskup mons. Juraj Jezerinac u svojoj Korizmeno–uskrsnoj poslanici za Uskrs 1999., u kojoj temeljito obrazlaže crkveni, pravni, pastoralni i evangelizatorski smisao dušobrižništva u hrvatskoj vojsci i policiji.<sup>71</sup>

»Evangelje Isusa Krista, njegovo spasenjsko djelo, njegova ljubav i milosrđe želi zahvatiti i doseći svakog čovjeka. Svi su ljudi pozvani u Božje kraljevstvo. Tako je Crkva Kristova kao zajednica vjernika sabrana iz svih naroda i plemena, jezika i staleža, da bi svi koji vjeruju u Isusa Krista tvorili jedno te isto stado, jedan Božji narod, isto Mistično tijelo Kristovo, jedinstvenu zajednicu 'života, ljubavi i istine'« (usp. *Lumen gentium*, 9). U svakom vremenu i narodu ostaje poslanje Crkve, naima da »Propovijedajući Evangelje, privlači slušatelje da vjeruju i vjeru ispovijedaju, priprema ih za krštenje, otima ih iz ropstva zablude, pridružuje ih Kristu, da napreduju u ljubavi prema Njemu dok ne budu Njime potpuno ispunjeni« (*Lumen gentium*, 17). Biskupima je posebno stavljeno u zadatak da »posebnu brigu treba

66 Usp.: *Dokumenti*, str. 27–34.

67 Usp.: *Dokumenti*, str. 35–43.

68 Usp.: *Obavijesti Vojnog ordinarijata*, br. 4, Uskrs 2000., str. 10–13; br. 5, listopad 2000., str. 32–33.

69 Sadašnje stanje vidi u popisu vojnih kapelanija, njihovih zaštitnika i postrojbi u *Obavijestima Vojnog ordinarijata*, br. 8/kolovoz 2001, str. 57–58.

70 Isto mj., str. 57–58.

71 *Obavijesti Vojnog ordinarijata*, br. 2/Uskrs 1999.

voditi o vjernicima koji zbog svojih životnih prilika nisu u mogućnosti da se dovoljno koriste redovitom i općom pastirskom službom župnika ili su posve bez nje« (Dekret II. vatikanskog sabora o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*, 18) U takvu posebnu skupinu vjernika zacijelo spadaju vojnici i policajci. Za njih II. vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu kaže: »Oni pak koji služeći domovini vrše vojničku dužnost, neka se smatraju službenicima sigurnosti i slobode naroda, i ako ispravno vrše tu dužnost, istinski pridonose učvršćenju mira« (*Gaudium et spes*, 79).

Upravo u tom duhu obnove Crkve nakon II. vatikanskog sabora nastala je i Apostolska konstitucija o duhovnoj skrbi za vojnike koju je 21. travnja 1986. proglasio papa Ivan Pavao II. kako bi se po tim smjernicama u cijeloj Crkvi obnovila i uredila dušobrižnička služba na ovom specifičnom području življenja i djelovanja. A mnoge se odredbe s tim u vezi nalaze i u novom Crkvenom zakoniku iz 1983. godine. Uspostavom Hrvatske Države sa uređenim oružanim i redarstvenim snagama, te u skladu s uređenjem odnosa države i Crkve, tj. ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske, pristupilo se i sređivanju svega onoga što se odnosi na duhovnu skrb za rimokatoličke vjernike i one koji to žele postati, a nalaze se u stalnom ili privremenom sastavu vojske i policije. Tako je sukladno praksi u mnogim drugim zemljama Zapada utemeljena zasebna »Vojna biskupija« odnosno Vojni ordinarijat.

Briga za duhovnu pomoć vojnicima i policajcima ima svoju dugu povijest. To je sasvim razumljivo, a u isto vrijeme i općepoznata i priznata stvar. Ta tradicija može se slijediti i u našim krajevima. Svećenici su s posebnom pažnjom i ljubavlju pratili one koji su bili izloženi osobitim naporima i opasnostima obrane domovine i čuvanja njene slobode. To su bili vojni kapelani u vojarnama, na bojištima, na brodovima, a na poseban način u ratnim okolnostima. Vojni lazareti nezamislivi su bez prisutnosti svećenika, napose redovnika. Nije onda nikakvo čudo da se i u suvremenoj hrvatskoj vojsci i policiji pojavljuje svećenik kao njihov dušobrižnik. Golema većina građana naše domovine smatra se vjernicima i pripadnicima Rimokatoličke crkve. Uzimajući u obzir sve stalne i ročne vojnike i policajce, njihove obitelji te civilne djelatnike u službi oružanih i redarstvenih snaga, sasvim je očigledno da je i među njima veliki postotak vjernika koji kao takvi imaju pravo na slobodno očitovanje i vršenje svoje vjerske opredijeljenosti. Vjerska sloboda spada u temeljne slobode svakoga čovjeka.

Poslanje Crkve među vojnicima i policajcima nikako se ne ograničava na vjersku skrb u izvanrednim okolnostima ratnog stanja i opasnosti, nego želi biti prinos svekolikom odgoju i oplemenjivanju čovjeka i društva u ozračju slobode i istinoljubive pravednosti. To promicanje mira u pravdi i ljubavi (usp. *Christus Dominus*, 77–78) povezuje se s odgojem i rastom u kršćanskom humanizmu, a tomu Crkva kao »majka i učiteljica« želi poslužiti svojim navještajem Evanđelja i slavljen svetih Otajstava i u redovima vojske i policije. Možda nigdje drugdje nije tako neophodno povezati bogoljublje, čovjekoljublje i domoljublje u jedinstveni svjetonazor kao što je to u redovima časnika, dočasnika i ročnika naše domovine. Mi se tu osjećamo pozvani i poslani jer »propovijedajući evandeosku istinu i osvjetljujući svojom naukom i vjerničkim svjedočanstvom sva područja ljudskog djelovanja, Crkva poštuje i promiče također političku slobodu i odgovornost građana« (*Isto mj.*, 76).

Promatrajući opravdanost i nužnost našeg djelovanja i prisutnosti u redovima vojske i policije, smatramo da time odgovaramo i ispunjavamo visoke ideale kršćanskih i ljudskih vrednota, te svoj dušobrižnički rad u ovom specifičnom sektoru života želimo shvatiti kao oblik služenja Bogu i čovjeku, svojoj Crkvi i svome narodu. Naša uključenost i nazočnost u postrojbama vojske i policije nipošto nije plod bilo kakvih političkih opredjeljenja, nego izraz i odraz uljuđenih dosega slobode i demokratičnosti, te plod svijesti o odgovornosti koju svatko mora imati za opće dobro svih ljudi. To izriče i poručuje II. vatikanski sabor kad kaže: »Vjerna Evandjelju i vršeci svoju misiju u svijetu, Crkva, kojoj je zadatak da promiče i uzdiže što je god istinito, dobro i lijepo u ljudskoj zajednici, učvršćuje mir među ljudima na slavu Božju.« (*Isto mj.*, 76)

*»Obraćam se stoga svim časnicima, dočasniciima i ročnicima u trajnom ili privremenom sastavu hrvatske vojske i policije poticajem da zdušno prihvate i iskoriste ponudu navještaja Evandjelja Isusa Krista, kršćansku vjeru, te na temeljima kršćanskog svjetonazora izgrade svoj osobni, ali i zajednički duhovni profil. Časna i nenadomjestiva služba koju vrše u službi cijelog naroda i svakog pojedinca kao čuvari i jamci mira i slobode neka bude prepoznatljiva i prihvatljiva i po visokim i plemenitim nadahnućima kršćanskog humanizma. Nastanak naše države nerazdjeljivo je vezan s nastankom naše vojske i policije, i obratno. Sada, u vremenima mira ta služba i poslanje poprima nove konotacije, ali ostaje uvijek bitni i nenadomjestivi čimbenik naše slobode i neovisnosti, našeg svekolikog rasta na svim razinama života. Svi građani naše države neka trajno zadrže u visokoj cijeni naše vojnike i policajce, čuvajući sveti spomen na sve njihove žrtve utkane u nastanak i opstanak naše slobode i neovisnosti.«<sup>72</sup>*

U svim državama gdje je središnje pitanje vojnog dušobrižništva nalazimo i potanko razrađene programe i smjernice za pastoralni rad na ovom području. Uviđom u nekoliko takvih predložaka, posebno francuskih i njemačkih, ipak smatram da je zasada najbolji i najcjelovitiji program i smjernice za apostolat među vojskom i policijom onaj koji je izradio i objavio talijanski vojni ordinarijat. To su zapravo dokumenti Prve sinode vojne Crkve u Italiji koja je održana 1999. godine. Kroz osam poglavlja i u 621. točki, sustavno i potanko su obrađena pravno, pastoralno i duhovno — poglavlja o ustroju Crkve vojnog ordinarijata, o evangelizaciji u vojnom okruženju, o liturgiji, karitativnom djelovanju, obiteljskom pastoralu, o mladima, o vojnom kapelanu te o mirotvorstvu.<sup>73</sup>

## Zaključne misli

Vojno dušobrižništvo ima svoju dugu, bogatu i raznovrsnu povijest. U njemu se odražavaju povijesna razdoblja, svjetonazori, političke i vjerske, ljudske i kulturne situacije, promjene, ratni i politički sukobi. Vojno dušobrižništvo u svom institucionalnom i pravnom okviru razvijalo se postupno. Ono je svoj unutarnji

<sup>72</sup> *Isto mj.*, str. 8–10.

<sup>73</sup> Usp.: *Primo Sinodo della Chiesa Ordinariato militare in Italia — Documenti*, Roma, 1999.

vjerski i ljudski smisao doseglo navlastito u 20. stoljeću — *Stoljeću ratova*. Danas je ono strukturirano u pravne i pastoralne okvire Katoličke crkve. U svim zemljama gdje je to moguće, nakon papine konstitucije *Spirituali militum curae* (1986.), uspostavljaju se Vojni ordinarijati i imenuju vojni biskupi — ordinariji, a ne više vojni vikari — *vicarius castrensis*. Tako je učinjeno i u Hrvatskoj. Vojno dušobrižništvo ima svoju vrijednost i u vremenima bez ratnih situacija. Ono je za Crkvu sastavni dio i važno mjesto sveopće evangelizacije, u službi čovjeka i mira, izdignuto iznad svih političkih opcija i situacija.

To je lijepo istaknuo papa Ivan Pavao II. u svom nagovoru na završetku rada talijanske Sinode vojne Crkve 6. svibnja 1999., kad je rekao: »*Vojni su kapelani ispunili nenadomjestivu duhovnu i ljudsku ulogu, dijeleći život i probleme vojnika i donoseći svima svjetlo Evanđelja i božansku milost. U toj djelatnosti, često poniznoj i skrovitoj, iskrsnuli su sjajni likovi svećenika, koji su na čast Crkvi i Oružanim snagama. I potom ustvrdio: »U demokratskim društvima sve više se ukrepljuje uvjerenje da su Oružane snage pozvane da budu sredstvo mira i sloge među narodima i potpora najslabijima«<sup>74</sup>. Kroz samo nekoliko primjera iz prošlosti i povijesti vojnog dušobrižništva među Hrvatima koje smo ovdje naveli, možemo s pravom tvrditi da su i na tom području kod nas postojale sjajne ličnosti svećenika, redovnika, biskupa, koji su svojim djelovanjem na ponos Crkvi i narodu. A za budućnost želimo da vojno dušobrižništvo u Hrvatskoj bude sve prepoznatljivije upravo po službi čovjeku i miru u izvornom duhu Evanđelja mira i ljubavi Isusa Krista.*

## ARMY CHAPLAINCY IN CROATIA

Nikola Mate ROŠĆIĆ

### Summary

*Army chaplaincy has its long and variable history. However, it is only in the 20<sup>th</sup> century that it was institutionalised and took on a legal framework within the Catholic Church and in this way became a consistent part of Evangelisation. Regardless of all the political options and circumstances, it is always found in the service of man and peace.*

*The author with his contribution gives us a general historical review of army chaplaincy from the first mention of military chaplains in the 8<sup>th</sup> century until the present mentioning numerous Croatia army chaplains who cared for Croatian soldiers under various European flags. Special chapters are set aside for army chaplaincy firstly from 1919–1941 and then 1941–1945. A special section refers to the establishment and structure of army chaplaincy in the independent and sovereign state of Croatia where it had a particularly significant role.*

74 Usp.: *Primo Sinodo della Chiesa Ordinariato militare in Italia — Documenti*, Roma, 1999., str. 212–213.